

Fig. 143. Axel Poulsen: *For Danmark. Fællesmindesmærke i Mindelunden i Ryvangen.*
Foto: Politikens Billed-Central, 1950.

Indrettelse af Mindelunden i Ryvangen, 1945-50

Ministersekretær, fuldmægtig E. Lowe

Umiddelbart efter befrielsen kom daværende kirkeminister *Arne Sørensen* ind i mit kontor i *kirkeministeriet* og sagde, at de under besættelsen henrettede danske patrioter var blevet begravet i den nordlige del af ingeniørregimentets øvelsetermin i *Ryvangen*, og at vi straks måtte i gang med at få deres lig gravet op, således at de kunne blive udleveret til deres pårørende. Familien skulle så træffe bestemmelse om, hvorvidt den afdøde skulle føres til hjemstedets kirkegård eller skulle finde sit endelige hvilested på den plads, hvor tyskerne havde gravet ham ned (udtrykket »begravet« er næsten for fint et ord i denne forbindelse). Det var samtidig af befrielsesregeringen blevet vedtaget, at der på det sted i *Ryvangen*, hvor tyskerne havde begravet de henrettede frihedskæmpere, skulle indrettes en begravningsplads, hvor de patrioter, hvis pårørende fremsatte ønske derom, kunne få deres endelige gravsted. Det var da også ganske naturligt, at nationen ved at indrette en så smuk og værdig begravningsplads som muligt gav udtryk for sin dybe taknemmelighed over for dem, der havde sat livet ind for *Danmarks befrielse*.

Samme dag, som *Arne Sørensen* nævnte gravpladsen i *Ryvangen*, oplyste han, at der var kommet henvendelse fra nogle i *Fredericia* boende pårørende til en gruppe af de i *Ryvangen* begravede. Det drejede sig om nogle af de af tyskerne sidst henrettede, og man regnede med, at det (hvis arbejdet hurtigt blev påbegyndt) som følge heraf måtte være forholdsvis let at finde deres grave, idet disse grave måtte antages at se forholdsvis friske ud. Straks efter samtalen med ministeren kørte jeg ud til *Ryvangen* og blev af tilsynssofficienten vist hen til pladsen, hvor patrioterne lå begravet.

Det var med en meget mærkelig følelse og med dyb betagelse af ærefrygt, at jeg første gang betrådte dette sted, noget nær de samme følelser, som mange år tidligere greb mig, da jeg året efter genforeningen for første gang i mit liv en skøn sommereftermiddag kom til *Dybbøl Banke* på en tur med Akademisk Skyttekorps.

Det må siges, at tyskerne havde valgt et sjældent godt beliggende sted til begravningsplads for de henrettede frihedskæmpere. Det har naturligvis ikke været af veneration for disse, at de havde valgt dette sted, men fordi stedet har været så skjult fra alfar vej, at ingen har kunnet se, hvad der foregik der. Det var iøvrigt også det eneste gode, der kunne siges om stedets ydre, da dets tilstand ellers var så tarvelig, som den kunne være. En del af gravene var lige akkurat markeret med en ganske overordentlig primitiv nummerpæl af træ (fig. 145 og 148), men det var langt fra dem alle, og ellers var der overhovedet intet gjort, efter at de enkelte grave var blevet kastet til (jv. fig. 144).

Dette at skulle igang med at grave et større antal døde op, var jo en opgave, som vi i ministeriet ikke før havde været stillet overfor, og den tanke meldte sig da straks, at vi måtte søge samarbejde med *Københavns Begravningsvæsen*. Her mødte vi al den velvillige imødekommenhed, vi kunne ønske, og det blev overdraget (den senere afgående) inspektør ved *Vestre Kirkegård*, *Chr. Beck Skrydstrup*, at være ministeriet behjælpelig med opgavens løsning. Og det skal siges, at nogen bedre hjælpere kunne man ikke få. Det samme gælder alle, som på den ene eller anden måde har været med i arbejdet med *Mindelunden*.

Det blev så aftalt, at inspektør *Skryd-*

strup sammen med nogle af hans folk fra kirkegården skulle mødes med daværende fuldmægtig i *ministeriet for særlige anliggender Casse* og mig tidlig næste morgen, for at vi kunne prøve at finde i hvert fald den forannævnte gruppe fra Fredericia. Vi mødtes kl. 7 den pågældende morgen, og hvor gammel jeg end bliver, vil den morgenstund aldrig gå mig af minde. Vi prøvede efter jordens beskaffenhed at regne ud, hvor de friskeste grave måtte være, men det skulle hurtigt vise sig, at vore beregninger ikke holdt stik, og mærkeligt nok gik det således, at Fredericia-gruppen var nogle af dem, der senest blev fundet. Det blev hurtigt klart, at den forestilling, vi altid tidligere havde haft om tyskeres orden og præcision, også på dette område (som på så mange andre) var forkert. Da der under besættelsen fra de danske myndigheder gentagne gange blev rettet henvendelse til tyskerne om udlevering af de henrettedes lig, blev dette stedse afslået, men tyskerne forsikrede samtidig, at identifikationen af de afdøde ikke ville volde nogen vanskelighed, da der ved hver enkelt var anbragt et identifikationsmærke. Dette var imidlertid langt fra tilfældet, og netop for adskillige af dem, der den pågældende morgen først blev fremdraget, gjaldt det, at der ikke var noget kendetegn. Havde der ikke tilfældigvis blandt de frihedskæmpere, som den morgen var til stede i Ryvangen, været nogle, som på forskellige ydre kendetegn kunne genkende enkelte af deres døde kammerater, havde der ikke været en eneste af de først fundne, hvis identitet straks kunne fastslås.

Vi besluttede derefter at åbne en af de ældste grave med nummerpæle, og her viste det sig, at afdøde dog var anbragt i en simpel trækasse, og at der var identifikationspapirer ved liget. Men det var kun en del af gravene, som var af denne beskaffenhed. Senere fandt vi grave, hvor

Fig. 144-45.
Begravelsesstedet
i Ryvangen,
maj 1945.

Fig. 146-47.
Mindelunden
i Ryvangen,
henholdsvis august 1946
og juni 1950.
Alle fotos:
J. Th.

Fig. 148.
Graonnummerpæl
med det højeste
ciffr.

Foto: J. Th. maj 1945.

8 à 10 personer var lagt ned i samme grav og på en enkelt af dem kunne man så finde en flaske med en seddel, på hvilken alle de pågældendes navne var skrevet.

Efter det her berettede vil det let forstås, at vi den første morgen inden længe måtte indstille arbejdet og hurtigst muligt satte os i forbindelse med *Retsmedicinsk Institut*, hvortil de først opgravede naturligvis straks blev bragt hen. Der blev samme dag aftalt et møde med afdelingschef på Retsmedicinsk Institut, dr. med. *Gormsen*, og på dette møde blev det materiale udarbejdet, som blev grundlag for identifikation af de afdøde. Samtidig blev der redigeret en meddelelse til pressen, hvori pårørende til de under besættelsen dræbte opfordredes til at rekvirere de udarbejdede spørgeskemaer i kirkeministeriet. Og sammen med disse skemaer udleveredes blanketter, hvorpå de pårørende skulle meddele, om de øn-

skede afdøde begravet i Ryvangen eller ført til hjemstedets kirkegård.

Hermed var arbejdet med identifikationen sat i system, og det gik nu hurtigt for de dygtige medarbejdere på Retsmedicinsk Institut at identificere ligene, således at dette arbejde var tilendebragt inden juni måneds udgang. Der var da i Ryvangen blevet fundet 202 lig, som alle blev identificeret. Af disse 202 var 4 tyskere, eller de havde i hvert fald haft forbindelse med besættelsesmagten. Af de resterende 198 blev der for 92 truffet bestemmelse af de pårørende om, at de skulle begraves på hjemstedets kirkegård. Disse begravelser skete naturligvis på den danske stats bekostning, og udgifterne afholdtes gennem Ministeriet for særlige anliggender. 106 skulle herefter begraves i Ryvangen, og da begravelsen selvsagt ikke kunne finde sted straks, blev der truffet aftale med Københavns Begravelsesvæsen om, at kisterne midlertidigt skulle henstå i kapeller på københavnske kirkegårde. Enkelte kister blev dog efter familiens ønske hensat i *Holmens kirkes kapel*.

Medens arbejdet med opgravningen og identificeringen stod på, var man selvfølgelig også gået i gang med at få udarbejdet planer til Mindelundens anlæg. Særlig gjaldt det jo om hurtigt at få fastlagt planen for selve gravfeltet under hensyn til det ønskelige i, at de afdøde patrioter så hurtigt som muligt kunne få deres endelige hvilested i Mindelunden. Denne opgave blev af ministeriet overdraget til kgl. bygningsinspektør, professor *K. Gottlob*, der siden hen har forstået ledelsen af hele arbejdet med Mindelundens anlæg og indretning. Ud fra det nøje kendskab, jeg har fået til professor Gottlob i de 5 år, arbejdet med Mindelunden har stået på, ville jeg være tilbøjelig til at tro, at der (ikke mindst i den første tid, efter at denne opgave var overdraget ham) kun har været få timer

i døgnet, hvor hans tanker ikke har beskæftiget sig med Mindelunden. Eet er i hvert fald sikkert: Ingen kunne gå til dette arbejde med større interesse og større ærbødighed for opgavens storhed end professor Gottlob har gjort det. Dygtige hjælpere har professor Gottlob også haft i dette arbejde, jeg tænker her særlig på arkitekt *H. P. Larsen*, der har bistået professoren med den daglige ledelse af arbejdet i Mindelunden, og stadsgartneren i Gentofte kommune, *Aksel Andersen*, der har udarbejdet planer til og forestået ledelsen af det gartneriske anlæg.

Kort efter, at professor Gottlob havde fået opgaven betroet, indleverede han forskellige forslag til gravenes anlæg og indbyrdes placering, ligesom han fremsatte forslag til indgangspartiet, idet han på et meget tidligt tidspunkt havde gjort sig klart, at den noget vanskelige forbindelse fra Tuborgvej til Mindelundens (en del højere beliggende) areal bedst kunne skabes ved en overdækket trappe eller portal (fig. 149) gennem volden langs *Tuborgvej*. Det var hans tanke, at den besøgende, der kommer nede fra den travle og larmende by, ved at gå op gennem en sådan portal, skulle blive alvorligt stemt, inden han træder ind på den jord, der for alle danske må være et helligt og fredfyldt sted.

De forskellige forslag til gravenes anlæg og placering blev nu drøftet i ministeriet, og man vedtog den plan, der er blevet benyttet, hvorefter gravene er anlagt i et ca. 21 × 68 m stort felt, opdelt i to dele (se fig. 160, s. 71). Imellem disse er forrest anbragt en stor fælles navneplade, på hvilken navnene på dem, som oprindeligt har ligget i Mindelunden, men som efter de pårørendes ønske er ført til andre begravelsespladser, er indhugget. Bag denne store navneplade er *Axel Poulsens* monument anbragt. Hele gravfeltet er hævet et par trin over det omgivende

terrain. På dette hævede, stenlagte gravfelt fremtræder hver enkelt grav med en ophøjet stenkarm. Den vandretliggende gravsten er anbragt indenfor karmen og er omkranset af en lav lyngbevoksning. Alt stenmaterialet er riffelhugget, bornholmsk sandsten.

Der blev ligeledes truffet bestemmelse om, at der på hver gravsten skulle indhugges afdødes navn, fødselsdato og dødsdato, eventuelt det dæknavn, hvorunder den pågældende virkede i frihedskampen.

Endvidere kunne (såfremt det ønskedes) indhugges et skriftsted, en verslinie el. lign., ligesom eventuelt gruppebetegnelsen kunne anføres. Endelig er løverne og hjerterne fra det danske våben anbragt øverst på hver enkelt gravsten.

Såvel forslaget til gravenes placering som til den enkelte gravs udformning blev på et møde i kirkeministeriet fore-

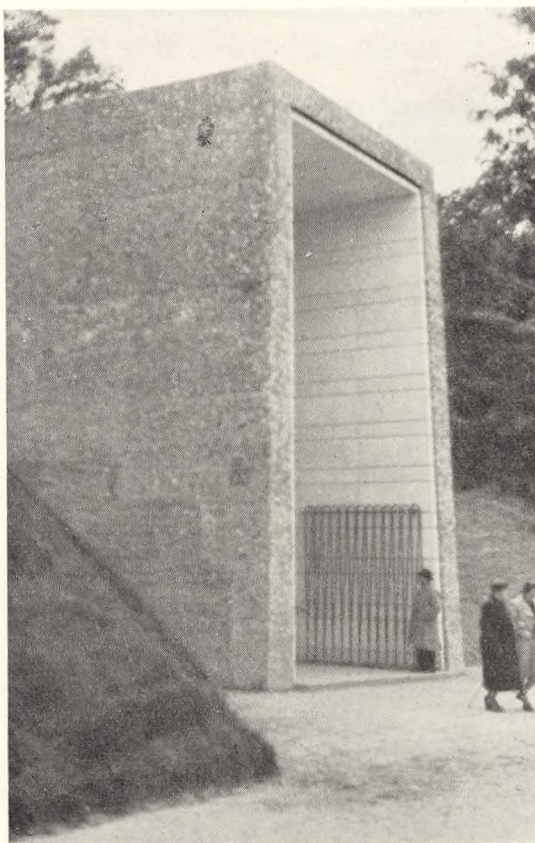

Fig. 149.
Portal med trappe
som indgang til Mindelunden i Ryvangen.
Foto: J. Th.

lagt en repræsentation for de pårørende, der tiltrådte forslagene, og senere under arbejdets gang i Mindelunden har repræsentanter for de pårørende haft lejlighed til at være med i de beslutninger, der er blevet truffet, idet ministeriet stedse — som naturligt er — har bestræbt sig for i så vid udstrækning som muligt at imødekomme de pårørendes ønsker.

Man var nu så langt fremme, at dagen for den store begravelseshøjtidelighed kunne bestemmes, og den blev så fastsat til en af de skelsættende datoer under besættelsen, den 29. august. Det vil være rimeligt i denne forbindelse at nævne, at forslaget til hele gangen i den store højtidelighed blev fremsat af en fader til en af de i Mindelunden begravede, og selv om arrangementet straks forekom os, der skulle forestå det, meget overvældende, blev det øjeblikkelig bestemt, at forslaget skulle følges. Dette gik (som man vil huske) ud på, at alle kisterne fra de forskellige kirkegårde og kirker, hvor de

midlertidigt var anbragt, blev samlet om morgenen på *Christiansborg slots ridebane*. Kisterne var, dækket af Dannebrog, anbragt på hver sin vogn, og bag hver kiste kørte på vejen fra ridebanen ud til Ryvangen en person-automobil med de nærmeste pårørende. Alle Københavns kirkeklokker ringede. Det siger sig selv, at tilrettelæggelsen af hele dette arrangement var et meget stort arbejde, og når højtideligheden den 29. august, som jeg iøvrigt ikke her skal komme nærmere ind på, fik et så godt forløb, som tilfældet var, har københavnsledelsen indenfor frihedsbevægelsen en meget væsentlig andel af æren herfor. Særlig må nævnes arkitekt (nu oberstløjtnant i den danske hær) *Mandrup Poulsen*, der med stor dygtighed planlagde og ledede sørgetoget gennem byen og modtagelsen af de 106 kister i Mindelunden, hvor hver kiste blev båret på plads ved graven af 6 frihedskæmpere (se iøvrigt VK. XV, pag. 90—95).

Omtrent samtidig med, at planen for gravenes anbringelse blev godkendt, blev der truffet bestemmelse om monumentet til Mindelunden. Det havde vist, da beslutningen om Mindelundens indretning umiddelbart efter befrielsen blev truffet, oprindelig været regeringens tanke, at der skulle udskrives en offentlig konkurrence om et monument til Mindelunden. Men så skete der det, at minister Arne Sørensens opmærksomhed blev henledt på, at billedhuggeren *Axel Poulsen* havde lavet udkast til et monument. Ministeren tog straks ud til billedhuggeren og så på arbejdet, og da han fandt, at Axel Poulsons skulptur ville passe godt som monument i Mindelunden, blev sagen forelagt i et ministermøde, hvor det blev vedtaget at overdrage Axel Poulsen udførelsen af monumentet efter det foreliggende udkast (fig. 143 pag. 61).

Efter at den store begravelseshøjtidelighed den 29/8 1945 havde fundet sted, blev gravene anlagt og tilplantet med

Fig. 150.
Fællesmindesmærke
i muren
imod øst.
Foto: J. Th.

blomster. Indtil gravene kunne bringes endeligt i orden, måtte blomsterne udskiftes flere gange hver sommer, og om vinteren foretoges grandækning.

Alt imedens arbejdet med at tilvejebringe det nødvendige stenmateriale til gravfeltet og gravstenene og med at tilhugge de enkelte gravsten stod på (et arbejde, der iøvrigt sinkedes en del som følge af vanskelighederne med at få materialet frem så hurtigt som ønskeligt), modtog ministeriet efterhånden fra de pårørende forslag til den inskription, som ønskedes indhugget på gravstenen. I mange tilfælde var der naturligvis benyttet enten skriftsteder eller verslinier. Ofte indkom forslag om verslinier, som var forfattet af de pårørende. Som eksempel på en af de smukkeste blandt disse sidste inskriptioner kan nævnes følgende, som en fader skrev til sin søns gravsted: »Den skønneste Blomst i Danmarks Have er Haabet, der gror af Eders Grave.« I adskillige tilfælde var de forslag, der indsendtes, ikke så godt stemmende med hele Mindelundens karakter af et offentligt minde over de faldne frihedskæmpere, og ministeriet måtte derfor i sådanne tilfælde forhandle med de pårørende om en ændring af den foreslåede indskrift, og det skal siges, at ministeriet altid under sådanne forhandlinger mødte den største forståelse og beredvillighed hos de pårørende, således at det ikke har voldt vanskeligheder at få inskriptioner, som både har været stemmende med de pårørendes ønsker og med stedets karakter.

Et af de punkter, der har været genstand for megen overvejelse ved Mindelundens udformning, er *indhegningen*. Militæret, som ejede stedet, havde oprindelig helst set, at Mindelunden var blevet hegnet med en ca. 2 meter høj mur, men da denne indhegning efter de sagkyndiges mening ikke ville danne nogen særlig smuk ramme om Minde-

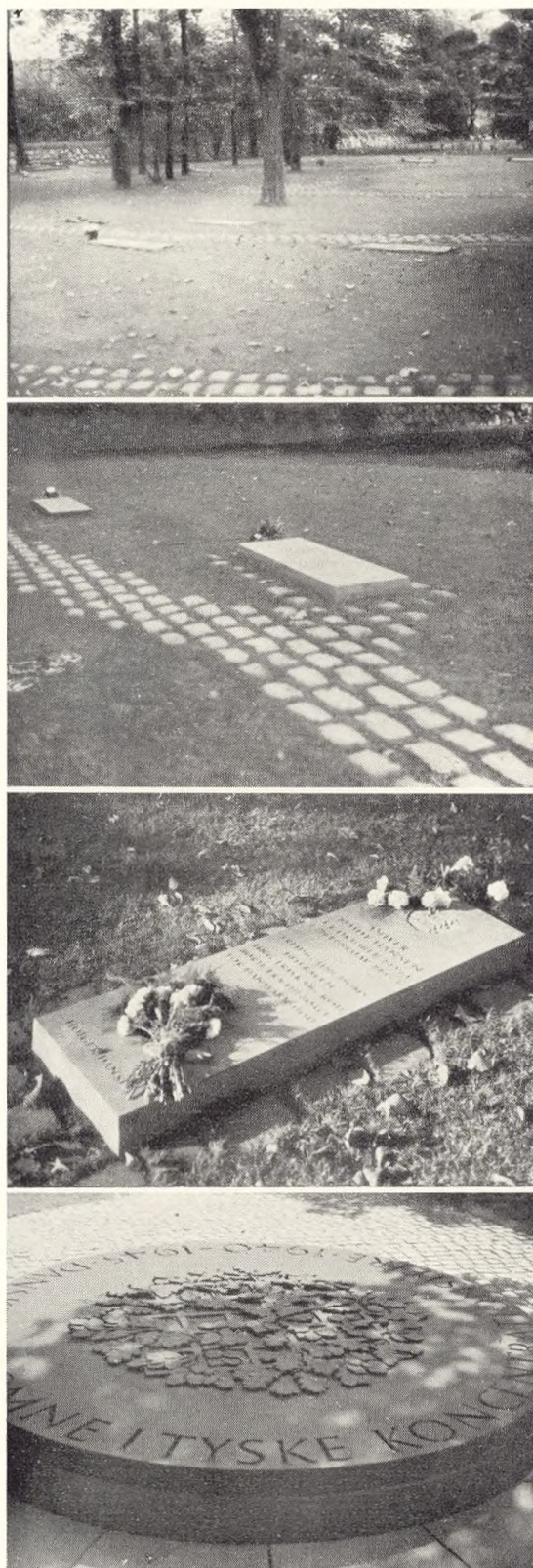

Fig. 151.
Mindetabler i muren
imod øst.
Foto: J. Th.

lunden, fremsattes forslag fra Mindelundens arkitekter om mod nord, vest og syd at indhegne Mindelunden med et ca. 1 meter højt gærde af ukløvede kampesten med en bred jordvold bag, bevokset med tjørn (fig. 156—57). Et sådant gærde, der har sit forbillede i de smukke, gamle stengærder om vore landsbykirkegårde, ville danne en til stedet passende indramning, og forslaget herom blev straks tiltraadt af de militære myndigheder, der kun stillede den betingelse, at der bag stengærdet ind mod militærets arealer anbragtes et 2 meter højt hegn af fletværk.

Dermed ville planen for Mindelundens udformning (bortset fra hegnet mod øst) i det store og hele have været færdig, men der var imidlertid indtruffet en omstændighed, som man ikke oprindelig havde regnet med. I 1947 blev der af ministeriet for særlige anliggender sendt en delegation til *Tyskland* med den opgave at søge at identificere ligene af de

Fig. 152-55.
Skovbegravelsen
imod nord.
Foto: J. Th.

danske, som under besættelsen var afgået ved døden i de tyske koncentrationslejre. Det lykkedes at identificere 114 danske, og da der fra en del pårørendes side var fremsat ønske om, at deres afdøde skulle begravnes i mindelunden, blev der efter forhandling herom mellem ministeriet for særlige anliggender og kirkeministeriet truffet bestemmelse om, at de hjemførte patrioter, hvis pårørende ønskede det, skulle have deres grav i Mindelunden. Der blev herefter i dette øjemed indrettet et nyt gravfelt i en græsklædt lysning i skovbevoksningen mellem det oprindelige gravfelt og Mindelundens nordlige grænse mod Tuborgvej. De enkelte grave i dette gravfelt ligger spredt i lysningens græstæppe, indpasset efter de i lysningen stående træer, og på hver grav er kun direkte i græsset lagt en gravsten af samme størrelse og form som stenene i det store gravfelt (fig. 152-55). Ligeledes er inskriptionerne på disse gravsten formet på samme måde som på stenene i det store felt, dog at der yderligere er anbragt navnet på dødsstedet. Af de 114 fra Tyskland hjemførte patrioter begravedes umiddelbart efter hjemkomsten 26 i Mindelunden. Begravelsen fandt sted den 16. juli 1947 efter en smuk højtidelighed i *Vor Frue Kirke*, hvorfra kisterne på tilsvarende måde som ved den store begraveshøjtidelighed den 29. august 1945 på militærets automobiler førtes til Mindelunden, hvor højtideligheden afsluttedes, efter at urnerne var sænket i graven og jordpåkastelse havde fundet sted. Senere på året blev yderligere fem danske, som var blevet fundet i Tyskland, ført hjem, og disse fem blev ligeledes nedsat i skovbegravelsen ved en højtidelighed den 14. december 1947. I skovbegravelsen ligger således ialt 31 af de i tyske koncentrationslejre afdøde danske patrioter. Som samlende midtpunkt for det nye gravfelt er anbragt en stor, flad og cirkelrund sten, udført

efter tegning af professor Gottlob. På denne stens overflade er indhugget et fængselsgitter, delvis dækket af ege- og bøgeløv, og langs kanten af stenen er indhugget ordene: »Danske omkomne i tyske koncentrationslejre 1940—45« (fig. 155).

I professor Gottlobs oprindelige forslag til Mindelunden var indbefattet opførelse af en *mindehal*, i hvilken der kunne anbringes nærmere oplysninger om de i Mindelunden begravede. Mindehallen var tænkt anbragt mod Mindelundens østlige grænse og forbundet med indgangspartiet ved en pergola eller lignende. Denne plan lod sig imidlertid ikke realisere, men i stedet blev det besluttet at opføre en mur med en overdækket pergola fra indgangsportalen og langs Mindelundens østgrænse. Det blev herved samtidig muligt at imødekomme et siden befrielsen gentagne gange over for ministeriet fremsat ønske om, at der i Mindelunden kunne opsættes mindeplader for alle dem, som er faldet som offer for frihedskampen, men hvis grave det ikke er lykkedes at finde. Disse frihedskæmpers nærmeste pårørende måtte have et rimeligt krav på, at der også for dem skabtes et sted, hvor de kunne mindes deres døde. Og da det måtte erkendes, at Mindelunden var det naturlige sted herfor, blev det bestemt, at der på muren, som danner bagvæggen i pergolaen skulle opsættes mindeplader for de førnævnte frihedskæmpere (fig. 151 og 159). Da det endvidere af en af *erstatningsrådet* foretagen undersøgelse af, hvor mange navne det drejede sig om, viste sig, at tallet ville ligge omkring 150 — det blev nøjagtig 151 — vedtoges det, at mindepladerne skulle have samme størrelse som gravstenene i de to gravfelter, således at de pårørende kunne få indhugget en inskription svarende til inskriptionerne på gravstenene. Mindepladerne, der er udført af hvide faksekalksten, er anbragt på pergolaens røde mur på begge sider af et

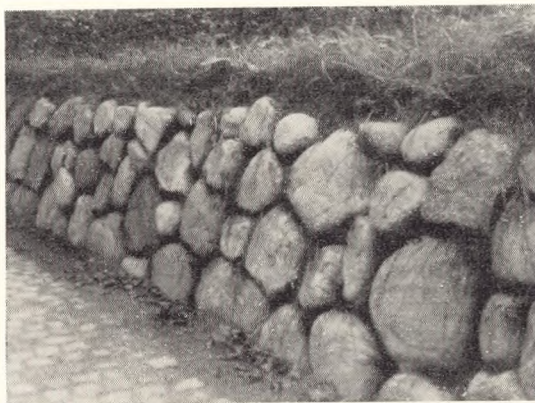

Fig. 156-57.
Stengærde og
siddeplads.

Fig. 158.
Bygning for opsyn
m. m.

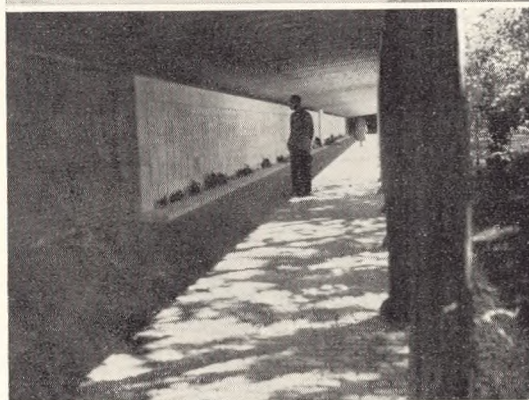

Fig. 159.
Pergola og hegnsmur
med mindetavler
imod øst.
Alle fotos:
J. Th.

midterfelt. I dette (fig. 150) er øverst indhugget følgende ord: »Frihedskæmpere omkomne for Danmark, men aldrig genfundne.« Nedenunder er anbragt følgende af *Martin A. Hansen* forfattede vers:

Skrammet vandt dit land en gave
sorgen kunne synge
glæden måtte græde
Frihed: Frihed: lyn ved grave
ny som gry
den arver du.
Pløj jord: pløj hav:
fød slægt, fød lov
og kom endnu
din datterpagt
din sønnevagt
i hu.

Hermed var forslaget til Mindelunden udformet i alle enkeltheder, og tilbage stod nu blot fuldførelsen af de forskellige arbejder. Man havde naturligvis oprindelig regnet med at få Mindelunden færdig langt tidligere end tilfældet blev, men dels blev arbejdet som tidligere nævnt sinket som følge af vanskelighederne med at fremskaffe materialer og den fornødne arbejdskraft, og dels måtte det selvsagt medføre en betydelig forsinkelse, at der foruden det oprindelige gravfelt tillige skulle udføres det nye gravfelt til koncentrationslejrfangerne samt mindemuren med de 151 navneplader. I efteråret 1949 stod det imidlertid klart, at Mindelunden, hvis alle kræfter sattes ind, kunne stå fuldt færdig til 5-årsdagen efter befrielsen, den 5. maj 1950. Dette lykkedes også. I løbet af foråret 1950 blev den store fælles navneplade foran Axel Poulsen-monumentet færdig. Øverst på denne er indhugget ordene: »Fundet her og begravet i Hjemstavnen«, og derefter følger *Halfdan Rasmussens* vers:

Man fandt dig her i denne lund,
hvor dødens stilhed bandt din mund.
Tyst sover du din barndom nær
ført hjem af dem, du havde kjær.
Men evigt taler rent og stort
den jord, din død har helliggjort.

Nogle dage før 5. maj førtes Axel Poulsens store monument på plads og sidste hånd blev lagt på arbejdet med Mindelunden og dennes omgivelser. Mindelunden stod herefter færdig til den store højtidelighed den 5. maj 1950, der markerede Mindelundens fuldførelse. Til denne højtidelighed, der overværedes af *Kongen og Dronningen* samt medlemmer af kongehuset, var indbudt samtlige pårørende til dem, hvis navne er nævnt i Mindelunden, de fremmede landes gesandter, *frihedsrådets* medlemmer og repræsentanter for den danske *regering* og *rigsdag*. Indbudt var naturligvis også alle, der på den ene eller anden måde har været med i arbejdet med Mindelunden, heriblandt særlig de tidligere kirkeministre *Arne Sørensen* og *Carl Hermansen*, der begge (ligesom kirkeminister *Frede Nielsen*) i deres ministertid med største interesse har været med i planlæggelsen af arbejdet. Statsministeren foretog afsløringen af monumentet, og for de paarørende talte »Kim«s moder, fru *Vibeke Matthe-Bruun*. Endvidere talte tidligere medlem af frihedsrådet, Biskop *Øllgaard*, der oplæste navnene på de 151 fra mindemuren; endelig sluttede kirkeministeren med en tak til alle, som havde været med i arbejdet med Mindelunden.

Mindelunden står da nu — derom kan vist alle være enige, selvom der muligvis kan være delte meninger om forskellige enkeltheder — i sin helhed som et smukt og værdigt minde om alle dem, der gav deres liv for Danmarks frihed, dem, om hvis indsats *Kaj Munk* skrev de skønne ord, som står på monumentets sokkel:

Dreng, I Dreng som døde
I tændte for Danmark i dybest Mulm
en lysende Morgenrøde.

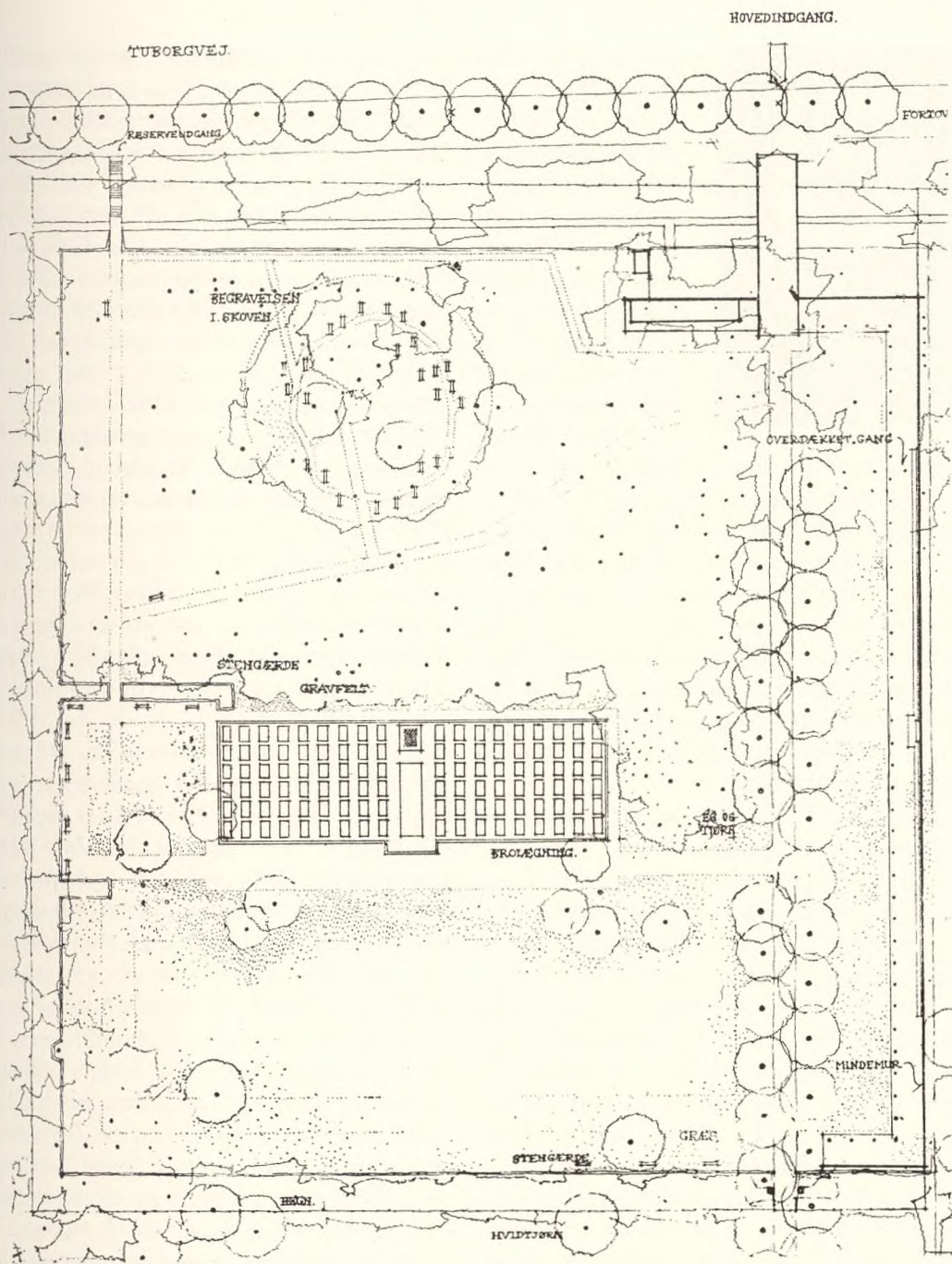

Fig. 160.
 Aksel Andersen og
 Kai Gottlob:
 Mindelunden i
 Ryvangen.
 Mål c. 1:1200.

Ved formanden, biskop, dr. phil. C. I. Scharlings død

Landstingsmand, fhv. kirkeminister Johs. Hansen

Vor forenings mangeårige formand, biskop *Carl Immanuel Scharling*, er afgået ved døden mandag den 13. august og otte dage derefter bisat fra domkirken

i København. Biskop Scharling blev 72 år. Biskoppen indtrådte i vor bestyrelse efter opfordring fra »Foreningen for kirkegårds-kultur« til »Den danske præstefor-